ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІННОГО КОМПОНЕНТА У СЕМАНТИЧНІЙ СТРУКТУРІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Л. С. Колодіна, кандидат філологічних наук, доцент

С. С. Заман, магістр філології,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

sofia_8@ukr.net, kolodina@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-6617-6442>, <http://orcid.org/0000-0003-1857-9404>

Анотація: *Стаття присвячена вивченню оцінного компонента в семантичній структурі фразеологічної одиниці (далі – ФО) англійської мови для визначення їх ролі в реалізації категорії оцінки об'єктів світу.*

У статті проаналізовано специфіку визначення оцінного компонента в семантичній структурі ФО. Визначено основні особливості, які слід враховувати під час перекладу. Охарактеризовано конотативний макрокомпонент значення оцінних ФО. У процесі дослідження було з'ясовано, що при визначенні оцінності у складі ФО найбільш надійними критеріями є такі: критерій компонентного складу, екстралінгвальний, семантичний, система словникових міток, прийом виявлення показників оцінки. Основу будь-якої оцінки становить інтелектуальний (логічний) підхід. Відповідність об'єкта оцінки наявним у свідомості реципієнта стереотипам викликає позитивну оцінку, а невідповідність їм – негативну.

У статті обґрунтовано, що будучи важливим компонентом конотації фразеологічних одиниць, емотивність та оцінність відображається у фразеографічних джерелах за допомогою вживання словникових міток.

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, конотація, оцінка, сема, макрокомпонент, словникова мітка.*

Актуальність. Найчастіше за основу аналізу фразеологічного значення лінгвісти беруть концепцію структурності лексичного значення, розроблену лексикологами. Проте ми вважаємо, що фразеологічне значення у порівнянні з лексичним є досить специфічним. Фразеологічне значення ґрунтується на комплексі лексем, які передають уявлення про предмети або явища дійсності, у той час як значення слова формується на основі сукупності морфем. При цьому акцент робиться не на об'єктивному визначенні виділеної ознаки, а на інтенції мовця передати весь спектр суб'єктивних почуттів з метою емоційного впливу на слухача. Емоційно збуджений стан

мовця у момент вживання оцінних фразеологічних одиниць визначає його нездатність сприймати і відображати навколишню дійсність інакше ніж оцінно. Актуальність теми оціночних елементів фразеології зумовлена перспективністю і великим потенціалом застосування теорії оцінного значення до вивчення семантики фразеологічних одиниць; необхідністю поглибленого дослідження фразеологічного складу мови як продуктивного матеріалу для дослідження оціночного фрагмента картини світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення праць науковців Н. Д. Арутюнова, Е. М. Вольф, Е. Л. Зайцева, Е. Ф. Арсентьева та інших

© Л.С. Колодіна, С. С. Заман

дозволяє узагальнено сформулювати, що категорія оцінки є одним із основних способів відображення цінностей мовної семантики [1; 3; 5; 8].

Мета дослідження – вивчення оцінного компонента в семантичній структурі фразеологічної одиниці англійської мови для визначення їхньої ролі в реалізації категорії оцінки об'єктів світу. Для досягнення мети потрібно вирішити такі **завдання**:

- 1) проаналізувати способи відображення оцінки у фразеології;
- 2) ослідити проблему визначення оцінного компонента в семантичній структурі фразеологічної одиниці;
- 3) розглянути особливості позитивної та негативної оцінки об'єктів світу засобами англійської фразеології.

Матеріали і методи дослідження. У процесі дослідження застосовано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння, метод лінгвістичної інтерпретації результатів дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Конотативний макрокомпонент значення оцінних фразеологічних одиниць характеризується високою образністю, інтенсивністю, експресивністю, пейоративною чи меліоративною оцінністю свого значення і їх використання, а отже, є ефективним способом емоційного впливу на слухача / читача. Розглянемо оцінний і емотивний компоненти конотації докладніше.

Б. А. Ларін відзначає «додаткову відтінковість» в якості специфіки фразеологічного значення. На його думку, «у мові поєднання слів дає смисл більший, ніж проста сума «значень» окремих слів» [3, с. 36]. Ідеї «нового смислу», «збільшення смислу», «семантичної додатковості», «додаткової відтінковості» найчастіше висувають і відстоюють саме ті

науковці, які вивчають функціонування фразеологічних одиниць у художньому або живому мовленні [5].

Семантика оцінних фразеологічних одиниць передбачає участь механізмів як раціонального, так і чуттєвого пізнання дійсності, що, безсумнівно, оптимально сприяє здійсненню її основної функції – передачі суб'єктивної інформації про об'єкт номінації і вираження оцінного ставлення до нього суб'єкта.

Структура оцінності як компоненту конотації є експліцитною або імпліцитною оцінкою суб'єкта, представленого особою або соціумом, з точки зору якого дається оцінка, об'єкт оцінки (особа, предмет або подія), сам оціночний елемент, а також «точка відліку», що включає шкалу оцінок і оцінні стереотипи [7]. Структуру оцінки можуть також становити як оцінні критерії, так і мотивування, класифікатори, які вказують на критерій оцінки, різні інтенсифікатори і деінтенсифікатори [2, с. 34].

Основу будь-якої оцінки становить інтелектуальний (логічний) підхід. Відповідність об'єкта оцінки до наявних у свідомості реципієнта стереотипів викликає позитивну оцінку, а невідповідність їм – негативну. Лінгвісти визнають той факт, що «у різних цивілізаціях і в різні епохи поняття добра і зла, негативного і позитивного сприймаються неоднаково. Члени одного товариства розцінюють одне й те саме явище індивідуально, хоча існує загальноприйнята точка зору, у зв'язку з якою позитивна чи негативна оцінка входить в структуру значення ФО» [6, с. 80].

Г. Г. Соколова пропонує не обмежуватися двозначною системою оцінки (+/-) – «позитивне» / «негативне», а говорити про три типи оцінки – негативну, позитивну й ситуативну, оскільки в рамках навіть

© Л.С. Колодіна, С. С. Заман

одного суспільства можливі різні оцінки явищ.

Мова емоцій, з одного боку, є частиною об'єктивної дійсності і тому може бути відображена у мовленні, а з іншого боку, «вона бере участь у формуванні мовної картини світу», вона є «інструментом відображення самих себе й інших об'єктів дійсності» [4, с. 7–8]. Розподіл фізіологічних емоцій на позитивні й негативні, як правило, зводиться до їх позначення в мові як позитивно-емотивних і негативно-емотивних, що, на жаль, не знаходить свого відображення у відповідних словникових міток.

Дійсно, будучи важливим компонентом конотації фразеологічних одиниць, емотивність та оцінність відображається у фразеографічних джерелах за допомогою вживання словникових міток. Нині вченими не розроблено жодної загальноновизнаної класифікації оцінних міток. Так, в англomовній лексикографії та фразеології слабо відпрацьовані мітки емотивної негативної оцінки й повністю відсутні мітки позитивної оцінки. Негативна оцінка позначається позначкою *derog.* (= *Derogatory*). Деякі фразеологічні одиниці з негативною емотивною семою позначаються як *impol.* (= *Impolite*), *taboo* і *vulg.* (= *Vulgar*).

На думку А. В. Куніна, розподіл фразеологічних одиниць на позитивну й негативну оцінки свідчить про антропоцентричну спрямованість досліджуваних фразеологізмів. «Явна перевага слів з негативною оцінністю пов'язана, мабуть, з тим, що позитивність сприймається як належне. Людині постійно доводиться стикатися з подоланням недоліків і помилок. Тому для неї настільки важливо як це відображено в мові» [3].

Аналіз семантики компонентів фразеологічних одиниць показує, що

позитивна, негативна або нейтральна оцінна сема лексем одного або декількох компонентів фразеологізму відповідає, як правило, за наявності позитивної, негативної або нейтральної оцінної семи всього фразеологізму.

Фразеологічна одиниця *‘втопити когось в ложці води’* має значення *‘заподіяти велику неприємність кому-небудь з якого-небудь незначного приводу’*. Негативна оцінна сема слова *‘втопити’* викликає явне несхвальне ставлення до названої дії. Таким чином, сема *‘несхвалення’* у сукупності з негативною оцінкою знаходить своє відображення у значенні всього фразеологізму і може виступати у мовленні як оцінна ФО в низці ситуацій мовного спілкування.

Етимологічно компонент *‘dog’* у складі фразеологічних одиниць *‘to lead a dog’s life’*, *‘to go to the dogs’*, *‘to die like a dog’*, *‘to throw it to the dogs’* не сприймався як щось позитивне. Собаки не вважалися домашніми тваринами, їх годували непотрібними залишками зі столу. Вести собаче життя, померти як собака, – спочатку означало вести той спосіб життя, який не представляв особливої значущості.

Е. Ф. Арсентьева відзначає основні недоліки фразеографічного відображення конотативного компонента в одномовних і багатомовних словниках:

«1. Суперечливість, спірність інформації щодо функціонально-стилістичного маркування деяких фразеологізмів.

2. Відсутність або неповнота і непослідовність фіксації емосем і сем експресивності.

3. Змішання функціонально-стилістичних і емотивних маркерів» [1, с. 127].

Дійсно, оцінний і емотивний компоненти конотації фразеологічних одиниць можуть мати випадковий

© Л. С. Колодіна, С. С. Заман

характер; деякі фразеологізми здатні втрачати свої узуальні семи, набувати нових залежно від контексту чи мовної ситуації і, таким чином, вносити певну ступінь суперечливості.

Виявлення оцінного компонента у складі значень ФО здійснюється при аналізі системи словникових міток (в основному, ФО, що належать до сфери негативної оцінки), а також в аналізі «індикаторів (негативної) оцінки» (термін Л. А. Чеславської [9, с. 125]), якими виступають компоненти-прикметники (рідше прислівники), що займають позицію означення і стабільно використовуються в афективній функції. Прикметники майже завжди набувають оціночного значення, володіючи, поряд з цим, категорією інтенсивності, що загалом створює особливий експресивний ефект [9, с. 125-126]. Слід неодмінно відзначити факт розбіжності планів пейоративності та стилістичної зниженості: негативна оцінка властива широкому колу стилістично нейтральних ФО [9, с. 127].

Оцінний макрокомпонент несе інформацію про те, що відображається в денотативному змісті фразеологізму. Ці категорії нерозривно пов'язані, тобто, виявляючи себе, негативна оцінка властива всій ФО в цілому. Це

твердження правильне щодо позитивної оцінки [9, с. 129].

Висновки та перспективи. Отже, резюмуємо: до розряду оцінних фразеологічних одиниць належать ті, у значенні яких міститься конкретна оцінка будь-якого факту або явища дійсності, а також поведінки або стану людини. При визначенні оцінності в складі ФО найбільш надійними критеріями є такі: критерій компонентного складу, екстралінгвальний, семантичний, система словникових міток, прийом виявлення показників оцінки.

Проте процес вироблення лінгвістами єдиної системи класифікації емотивних міток в англомовних словниках з метою визначення приналежності словникових міток до негативної або позитивної оцінки триває і, безумовно, сприятиме формуванню єдиного підходу до розмежування функціонально-стилістичних маркерів.

Список використаних джерел

1. Арсентьева Е.Ф. Фразеология и фразеография в сопоставительном аспекте (на материале русского и английского языков). Казань: Казан. гос. ун-т, 2016. 172 с.
2. Авксентьев Л.Г. Семантическая структура фразеологических единиц современной украинской лексики та особливості її формування. Мовознавство, 2010. №3. С. 77 – 83.
3. Берловська В. Д., Гребінник Г. Ю. Англійська загальнонаукова

лексика і фразеологія. Навч. посіб. для аспірантів. Харків, 2006. 165с.

4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія: на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мов. Львів: Вища школа, видавництво при Львівському університеті, 1983. 175 с.

5. Кунин А.В. Некоторые вопросы английской фразеологии. Москва: ГИС, 2000. 145 с.

6. Ларин Б. А. Очерки по фразеологии (О систематизации и методах исследования фразеоло-

© Л.С. Колодіна, С. С. Заман

гических материалов). *Ученые записки ЛГПИ имени А.И. Герцена*. 1956. № 198. Вып. 24. Серия филол. наук. С. 200–224.

7. Мосейчук О. М. До питання про обсяг і природу ідіоматики. *Мовні і концептуальні картини світу*: 36. наук. пр. Вип. 23/2. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. С. 55–59.

8. Соколова Г. Г. Составляющие коннотативного значения фразеологических единиц. *Лингвистические проблемы перевода*. Москва, 2011. С. 54–80.

9. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа «Языки русской культуры», 2006. 288 с.

References

1. Arsenteva, E. F. (2016). *Frazeologiya i frazeografiya v sopostavitel'nom aspekte (na materiale russkogo i angliyskogo yazykov)* [Phraseology and phraseography in a comparative aspect (based on Russian and English languages)]. Kazan: Kazan. gos. un-t, 172 [in Russian].

2. Avksentiev, L.H. (2010). *Semantychna struktura frazeolohichnykh odynyts suchasnoi ukrainskoi movy ta osoblyvosti yii formuvannia* [The semantic structure of phraseological units of modern Ukrainian language and particular features is formulated]. *Movoznavstvo*. No.3, 77 – 83 [in Ukrainian].

3. Berlovska, V.D. (2006). *Hrebinnyk H.I. Anhliiska zahalnonaukova leksyka i frazeolohiia* [English dictionary of vocabulary and phraseology] *Navch. posib. dlia aspirantiv*. Kharkiv, 165 [in Ukrainian].

4. Zorivchak, R. P. (2005). *Frazeolohichna odynytsia yak perekladoznava katehoriia: na materialy perekladiv tvoriv ukrainskoi literatury anhliiskoiu movoiu* [Phraseologic odynits yak re-recognition category: to material re-creation of Ukrainian literature in English]. Lviv: Vyscha shkola, vydavnytstvo pry Lvivskomu universyteti, 175: skhem. Bibliohr., 160-173 [in Ukrainian].

5. Kunin A. V. (2000). *Nekotorye voprosy angliyskoy frazeologii* [Some questions of English phraseology]. Moskva: GIS, 145 [in Russian].

6. Larin, B. A. (1956). *Ocherki po frazeologii (O sistematizatsii i metodah issledovaniya frazeologicheskikh materialov)* [Essays on phraseology (On the systematization and research methods of phraseological materials)]. *Uchenye zapiski LGPI im. A. I. Gertsena*. 198. Vyp. 24. Seriya filol. nauk, 200–224 [in Russian].

7. Moseichuk, O. M. (2007). *Do pytannia pro obsiah i pryrodu idiomatyky* [the question of the volume and nature of idiom]. *Zb. nauk. pr. Vyp. 23/2*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr Kyivskiy universytet, 55–59 [in Ukrainian].

8. Sokolova, G.G. (2011). *Sostavlyayushchie konnotativnogo znacheniya frazeologicheskikh edinits* [Components of the connotative meaning of phraseological units]. *Lingvisticheskie problemy perevoda*. Moskva, 54–80 [in Russian].

9. Teliya, V.N. (2006). *Russkaya frazeologiya. Semanticheskiy, pragmaticheskiy i lingvokulturologicheskiy aspekty* [Russian phraseology. Semantic, pragmatic and linguocultural aspects]. Moskva: Shkola «Yazyki russkoy kulturyi», 288 [in Russian].

**THE DETERMINATION OF THE EVALUATIVE COMPONENT IN THE SEMANTIC
STRUCTURE OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE ENGLISH LANGUAGE**

L. S. Kolodina, S. S. Zaman

Abstract. *The specificity of determining the evaluative component in the semantic structure of the phraseological unit is analyzed in the article. The main features that should be considered when translating are identified. The connotative macro component of the values of the estimated phraseological units is characterized. In the course of the research it was found that in determining the evaluation of the FU, the most reliable criteria are the following: component composition criterion, extra-lingual, semantic, vocabulary tagging system, reception of identifying evaluation indicators. The basis of any estimation is the intellectual (logical) approach. The conformity of the object of evaluation with the stereotypes in the recipient's mind causes a positive evaluation, and the non-compliance with the stereotypes.*

The article deals with the detection of the evaluative component in the composition of the values of FU. It is carried out in the analysis of the system of vocabulary tags (mainly FU, belonging to the sphere of negative evaluation), as well as in the analysis of "indicators of (negative) evaluation", which are adjective components (rarely adverbs) that occupy the position of the definition and are used steadily in the affective function. Adjectives almost always become evaluative, possessing, in addition, a category of intensity, which generally creates a special expressive effect. It is necessary to note the fact that the differences between the plans of pejoratively and stylistic reduction: negative evaluation is inherent in a wide range of stylistically neutral FU.

The article highlights some tendencies of the evaluative macro component carries information about what is reflected in the denotative content of phraseology. This statement is correct with regard to positive evaluation.

The obtained results in the article can serve as the basis for further studying the specificity of the category of phraseology in the process of translation.

Valuable phraseological units are those in the meaning of which contains a specific assessment of any fact or phenomenon of reality, as well as the behavior or condition of the person. In determining the evaluation of the composition of the most reliable criteria are the following: the criterion of component composition, extra linguistic, semantic, system of vocabulary tags, the reception of identifying indicators of evaluation.

However, the process of developing a unified system for the classification of emotional tags in English dictionaries by linguists to determine whether or not vocabulary labels belong to a negative or positive evaluation and will certainly help to formulate a unified approach to distinguish between functional and stylistic markers.

Keywords: *phraseological unit, connotation, evaluation, sema, macro component, dictionary tag.*